

III

ΕΝΤΕΥΘΕΝ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΚΑΙ

ΕΠΕΚΕΙΝΑ ΤΗΣ ΣΙΩΠΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Κάποτε ἡ σκέψη μας εἶναι χλωμὴ καὶ κουρασμένη· κι ἕνας οὐρανὸς θαμπός, ἀπελπιστικὰ θαμπός, ἀπλώνεται πάνω της. Κάποτε πάλι ἡ σκέψη μας διψάει τὴν ἔκφραση, διψάει νὰ ἐνσωματωθῆ σὲ μιὰ ἐπίγεια ἢ ἐπουράνια μορφή: εἶναι πρόσχαρη καὶ ζεστὴ καὶ εὐπαθής, ὅπως κάθε πλάσμα ποὺ ποθεῖ νὰ ζήσει. — Ἡ σκέψη μου τώρα διψάει τὴν ἔκφραση, διψάει νὰ ἐνσωματωθῆ σὲ μιὰ ἐπίγεια ἢ ἐπουράνια μορφή: εἶναι πρόσχαρη καὶ ζεστὴ καὶ εὐπαθής, ὅπως κάθε πλάσμα ποὺ ποθεῖ νὰ ζήσει ἕνα ὄνειρο ἢ νὰ ὄνειρευτῆ μιὰ ζωή.

Τὸ παντοδύναμο φῶς τῆς ἐρήμου. Ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι ναρκωμένη. Καὶ παντοῦ, ἐντεῦθεν καὶ ἐπέκεινα τοῦ περιγυροῦ, μιὰ ἀκίνησις, μιὰ συνοχὴ ποῦ κατατᾶ σχεδὸν ἀποκρυστάλλωσις. Ἐξαφνα ἢ σκηρὴ ἀλλάζει. Τὸ παραπέτασμα τῆς σιωπῆς πέφτει· οἱ ψυχῆς τῶν κοιμημένων αἰώνων ἐγείρονται· οἱ καμπάνες τῶν παλῶν πολιτισμῶν σημαίνουν· καὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ἀρχαίας της συλλογῆς ἡ Σφίγγα σηκώνεται, τεντώνει ἠδονικὰ τὸ κορμί της, κοιτάζει γύρω της μὲ τὰ πελώρια μάτια, της (ὦ αὐτὰ τὰ ἀπλανῆ ἀθάνατα μάτια, ποῦ τόσο στὰ παιδικά μου χρόνια θαύμασα!) κι ἓνα χαμόγελο πικρὸ καὶ εἰρωνικὸ μισανοίγει τὰ πέτρινα χεῖλια της.— Τὸ παντοδύναμο φῶς τῆς ἐρήμου. Ἡ ἀτμόσφαιρα σὰν νοτισμένη ἀπὸ δάκρυα. Μιὰ ταραχὴ, μιὰ κίνηση ποῦ γίνεται σχεδὸν ὁρμή. Καὶ πέρα πάντα ρεῖ ἡ ψυχὴ τοῦ Νείλου, ψυχὴ τῆς Μοίρας μας καὶ πρωταρχὴ τῆς ψυχῆς μας!

55

Μόνο ὅ,τι εἶναι θεῖο εἶναι καὶ ἄρρητο. Τὸ ἀν-
θρώπινο εἶναι ρῆμα, λόγος, ἔκφραση, — εἶναι
ἦχος καὶ στίχος, γραμμὴ καὶ χρῶμα,
προσευχὴ καὶ μῦθος.

56

Τί εἶναι λοιπὸν τὸ ὕφος; — Τὸ ὕφος εἶναι ἡ
«ψυχὴ» τῆς ψυχῆς, τὸ «πνεῦμα» τοῦ πνεύμα-
τος, ὁ «λόγος» τοῦ λόγου. Τὸ ὕφος εἶναι τὸ
«αἰώνιο» μέσα σὲ ὅ,τι εἶναι ἐφήμερο καὶ τὸ
«ἐφήμερο» μέσα σὲ ὅ,τι εἶναι αἰώνιο. Τὸ ὕφος
εἶναι... ἀλλὰ τί εἶναι λοιπὸν τὸ ὕφος;

57

Ἐρχή τῆς τέχνης πρέπει νὰ εἶναι τὸ πολυ-
πτυχο, τὸ πολυσήμαντο, τὸ μυστικό, — — ἢ Sancta Perplexitas ! — Ἐρχή τῆς ζωῆς πρέπει νὰ
εἶναι τὸ λιτό, τὸ μονοσήμαντο, τὸ εὐδιάκριτο,
τὸ παραστατικό, — ἢ Sancta Simplicitas !

58

Οἱ Ἕλληνες τοῦ πέμπτου αἰώνα π. Χ. μεγά-
λωσαν τόσο πολὺ τὸν αἰώνα τους ὥστε νὰ μεί-
νει ἡ ὑψηλότερη κορφή στὴν ὄροσειρὰ τῆς
Ἱστορίας. Ποιὸς ὅμως εἶπε πῶς δὲν θὰ τὸν
ὑπερβῆ σὲ ὕψος ὁ αἰώνας μας ; Καὶ ποιὸς δὲν
συλλογίστηκε τὸ νέο «ἑλληνικὸ θαῦμα», ποῦ
θὰ πραγματοποιήσουν οἱ Ἕλληνες
τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα μ. Χ. ;

59

Μηνύματα μιᾶς ἄλλης ζωῆς μᾶς ἔρχονται ἀπὸ τὰ ἀβυσσαλέα βάθη τοῦ μέλλοντος. Προαναγγέλουν ἄραγε ἕναν θεῖο κόσμο, πὸν θὰ ὑπερικήσει ὅ,τι εἶναι ἐξωτερικὸ καὶ θὰ ἐσωτερικευθῆ; Ἡ, ἀπεναντίας, προαναγγέλουν ἕναν ἀνθρώπινο, ἀπολύτως ἀνθρώπινο κόσμο, πὸν θὰ προβάλει ὅ,τι εἶναι ἐσωτερικὸ καὶ θὰ πνευματοποιήσει τοὺς ἐπίγειους, τοὺς ἐπουράνιους καὶ τοὺς ὑπερουράνιους τόπους;

60

Τί θαυμάζω στήν ἐποχή μας ; Αὐτό πρῶτο : τὸ ὅτι μᾶς ἐξαναγκάζει volens nolens νὰ κοιτάζουμε κατὰ πρόσωπο τὰ μικρὰ μυστικά τῆς Γῆς καὶ τὰ μεγάλα μυστικά τοῦ Οὐρανοῦ. Καὶ αὐτό δεύτερο : τὸ ὅτι μᾶς ὑποχρεώνει νὰ μιλοῦμε ἀνοιχτά γιὰ πράγματα πού, χιλιετηρίδες τώρα, εἶχαμε μάθει νὰ ἀποσιωποῦμε.

61

Κάθε ἀλήθεια εἶναι μιὰ παγίδα πού στήνει ἢ ψυχὴ στὸ σῶμα, καὶ κάθε ψεῦδος, μιὰ παγίδα πού στήνει τὸ σῶμα στήν ψυχὴ. Κάθε ἀλήθεια προξενεῖ στὸ σῶμα ἓνα ριγος φρίκης καὶ κάθε ψεῦδος προκαλεῖ στήν ψυχὴ ἓναν πόνο βαθὺ καί, ὄχι σπάνια, ἀνυπόφερτο.

Εἶναι μάταιο νὰ μιλοῦμε γιὰ τοὺς προσωπι-
 κούς μας λογισμούς. Γιατὶ ἡ ἀδυναμία μας νὰ
 τοὺς ἐκφράσουμε μὲ πειθῶ καὶ μὲ ἀκρίβεια,
 τοὺς παραμορφώνει καὶ τοὺς θαμπώνει καὶ
 τοὺς νοθεύει καὶ τοὺς κάνει ἀπρόσιτους ἀκόμη
 καὶ στοὺς πρῶ εὐαίσθητους ἀπὸ τοὺς ἄλλους,
 ἀκόμη καὶ σ' ἐκείνους πρὸ διψοῦν νὰ
 μάθουν καὶ νὰ καταλάβουν.

63

Μπορεῖς ν' ἀγνοεῖς τὸ παρὸν καὶ νὰ ζῆς σὲ μιὰ διαρκῆ ἀνταπόκριση μὲ τὸ μέλλον, τὸ ἀνέγγιχτο καὶ αὔλο καὶ ἅγιο; Τότε δὲν πρόκειται ν' ἀπογοητευτῆς ποτέ. Γιατὶ τίποτα δὲν εἶναι τόσο γλυκὸ καὶ παθητικὸ ὅσο ἡ προφητικὴ διαίσθηση τοῦ μέλλοντος — θεῖο χαμόγελο ποὺ σκάζει στὰ χεῖλια τοῦ ἀνθρώπινου ὄνειρου καὶ φωτίζει τὰ μάτια τοῦ ἀνθρώπινου λογισμοῦ.

64

Βέβαια, ἔχει καὶ τὸ σῶμα τὶς ὥρες τῆς σιωπῆς του καὶ τὶς μέρες τῆς μοναξιᾶς του.